

Etiskt godkännande i efterhand av Gillbergs undersökning?

»Gillbergaffären« utlöste långdragna diskussioner kring sekretess, offentlighetsprincipen och rättsskipning, som alstrat så mycket förvirring i själva sakfrågan att nu även en gammal och meriterad hedersman som C G Gottfries har bevakats att försvara lagbrott, domstolstrots och dokumentförstörelse (Läkartidningen 34/21005, sidorna 2326-7). Hur fel allt kan bli när en diskussion emotionaliseras till faktablindhet, visar den återkommande förvåningen över att svenska domstolar upprätthåller svenska lagar. Detta är just vad de är till för.

Undertecknade

Låt mig då först friska upp Gottfries' minne. Han har, i sin roll som ordförande för en etisk nämnd vid Göteborgs universitet (GU), så sent som i maj 1988 – alltså i efterskott – godkänt ett steg i Gillbergs långtidsstudie på ADHD-barn: en ansökan om undersökningen i 16-års åldern 1986/87, undertecknad retroaktivt

Replik:

Kammarrätten borde inte ha prövat etiska nämndens beslut

Dr med Michael G Koch har fått uppfattningen att mitt inlägg i Gillbergärendet är emotionellt betingat. Förmodligen antar han att jag vill försvara kollegan Christopher Gillberg och att jag i denna min ambition blir faktablind.

Jag känner inte Christopher Gillberg närmare och under den nu fleråriga diskussionen om hans forskning har jag bara träffat honom vid ett tillfälle. Nej, skälet till mitt inlägg i Läkartidningen var inte de oförrätter Christopher Gillberg utsatts för, utan att jag tycker att ansvarsområdet mellan forskningsetisk nämnd och rättsväsendet är oklart, vilket stör mig både intellektuellt och emotionellt.

Jag utgår ifrån att forskningsetisk nämnd har godkänt professor Gillbergs forskning, inte minst eftersom jag själv som ordförande undertecknat en av de ansökningar som inlämnats. Dr Kochs kommentarer om andra handlingar i ärendet från GUs arkiv som saknas lämnar jag utan kommentar.

Etiska frågor inom medicinsk forskning

Syftet med mitt inlägg var att från mitt perspektiv som formats sedan 1960-talet beskriva hur man sett på etiska frågor inom medicinsk forskning och mot denna bakgrund ge aspekter på Gillbergärendet. Låt mig göra en mycket kort sammanfattning.

På grund av att forskare »utnyttjade«

Tabell 1. Ansökan och godkännandebeslut för Gillbergs långtidsstudie enligt GUs administrative chef.

Undersökningen vid 6-årsåldern (1977/78):	Ansökan och beslut finns
-- -- 10-års -- -- (1980/81):	Ansökan och beslut saknas
-- -- 13-års -- -- (1983/84):	Ansökan och beslut finns (Gottfries 84 03 09)
-- -- 16-års -- -- (1986/87):	Ansökan och beslut inom föreskriven tid saknas (se ovan)
-- -- 22-års -- -- (1992/93):	Ansökan och beslut saknas

den 31 maj 1988. Ansökan och godkännandebeslut skall dock vara klara före undersökningens början och, då en offentlig handling, inlämnade till GUs arkiv. Läget där är dock (enligt GUs administrative chef) som framgår av Tabell 1.

Handlingarna för 1980 torde nog finnas någonstans och förseningen av godkännandet 1988 må ha sin förklaring. Men handlingarna för 1992 års uppföljning borde nog ha kommit fram idag, 13 år senare. Det torde alltså vara klokt att inte göra något stort nummer av procedurer som inte tycks ha tagits riktigt på allvar heller. Man är rådlös på arkivet och säger sig »fortsätta söka«.

Gottfries har i många år varit ordförande i ett etiskt råd, vars beslut inte kunde överklagas. Av detta härleder han att domstolar inte har med dessa att göra. Inte heller en körskolelärare, en tennisdomares eller Idol 2005-juryens beslut går att överklaga. Om alla dessa – såsom Gottfries – av detta skulle härleda att de står över lagen så är detta givetvis en grav villfarelse.

Michael G Koch

*med dr, regementsläkare, epidemiolog,
Karlsborg
mgkoch@home.se*

patienter i forskning tillkom Helsingforsdeklarationen 1964. Det visade sig dock ganska snart att denna deklaration, trots dess höga ambitioner, var otillräcklig. Alltjämt försökte forskare utnyttja patienter även om forskarna inte direkt bröt mot deklarationens paragrafter.

Man valde då att vid lärosätena tillsätta etiska nämnder med uppgift att pröva forskning på människa. Dessa nämnder bestod till en början av några enstaka forskare vid det egna lärosätet. Det visade sig ganska snart att dessa nämnder inte kraftfullt kunde försvara patienternas intressen, kanske av kollegiala skäl. Genom att öka antalet medlemmar i nämnderna, inte minst med lekmän, antog man att förutsättningarna ökade för en objektiv etisk bedömning.

Nämndernas uppgift

Etikprövningsnämndens uppgift var att vid varje forskningsprojekt avgöra om forskningen inte bara följde rättsliga principer och Helsingforsdeklarationens paragrafer utan även de etiska normer som inte kan preciseras i lagtext men som finns i samhället. Exempel på frågeställningar som nämnderna hade att avgöra var om det fanns en rimlig proportion mellan det lidande en patient utsattes för och de vinster som var möjliga för patienten.

Sekretess blev också en viktig fråga för nämnderna. Nämndernas medlem-

mar måste i dessa frågor göra en känslomässig bedömning om etiska krav kunde anses tillfredsställda. Man var helt enig om att dessa frågor i många fall låg vid sidan om de etiska normer som Helsingforsdeklarationen kunde »täcka in«. Detta är inte detsamma som att sätta sig över lagen som Koch tycks mena.

Central etisk nämnd?

Min uppfattning är alltjämt att etiska nämnders beslut, om dessa är förenliga med Sveriges Rikes Lag och Helsingforsdeklarationens paragrafer, inte kan överprövas av rättslig instans. Möjligen borde man inrätta en central etisk nämnd i Sverige för att göra det möjligt att överpröva lokala nämnders beslut.

Denna min inställning innebär att Kammarrätten inte borde ha tagit upp till prövning det av etiska nämnden tidigare fattade beslutet angående sekretess i Gillbergärendet. Ärendet hörde inte till dess bord.

Att jag sedan tycker att det beslut Kammarrätten fattade var felaktigt är en annan historia. Jag har stor respekt för svenska domstolar, dr Koch, och jag tror att de är duktiga på att upprätthålla våra lagar, men även solen har fläckar.

Carl-Gerhard Gottfries

*professor emeritus, institutionen för klinisk neurovetenskap, Göteborgs universitet
cggottfries@telia.com*

Läkarrekrytering utomlands – en personlig betraktelse

II Det var i slutet av 1990-talet som problemet med läkarförsörjningen i Kalmar läns landsting blev akut, särskilt inom primärvården, omtalar landstingets personaldirektör Håkan Petersson i Läkartidningen 42/2005 (sidan 3011).

Rekrytering från Polen

Han blickade då söderut och påbörjade en rekrytering av läkare från Polen. Till dags dato har snart 300 läkare och tandläkare kommit till Sverige från Polen på detta sätt. Landstinget driver rekryteringen genom Kalmena Rek AB, som man äger till hälften tillsammans med Affärsutveckling i Polen AB, helägt av ENA Group. Kalmena opererar i Polen genom det helägda dotterbolaget Medena Rek Polska.

Vad kan man göra på hemmaplan?

Innan man rekryterar läkare utomlands måste man se vad man kan göra på hemmaplan. Vad gjorde Håkan Peterssons landsting? När mitt vikariat som distriktsläkare i Mörbylånga på Öland gick ut 1998 kunde landstingets primärvård erbjuda mig ett vikariat i Hultsfred, 16 mil norröver.

Det sades då att en uppsjö av nästan färdiga ST-läkare inom allmänmedicin befann sig i »pipeline«, färdiga att placeras ut i länet, och att man därför inte kunde erbjuda arbete på närmare håll. Trots det blev alltså situationen akut med brist på allmänläkare.

Jag var då bofast i Mörbylånga och specialistkompetent inom allmänmedicin sedan 1982, men var tydligen ingen arbetskraft att värna om. I Kronoberg kunde man erbjuda fast tjänst på närma-

re håll än i Hultsfred, så jag lämnade landstinget i Kalmar och så småningom även Öland.

Planeringen i Kalmar läns landsting måste ha varit usel. Visionerna gällde tydligen inte de egna läkarna i landstinget. Man misslyckades kapitalt med den egna planeringen och med att skapa goda villkor för allmänläkarna på hemmaplan. Detta skulle man lagt krut på istället för att se förbi problemen och bilda bolag och dotterbolag för läkarimport. Man skulle grävt där man stod. Kalmar var inte unikt; flera andra landsting hakade på och köpte in läkare från Kalmena Rek AB.

Planera för säkerställd rekrytering

Det är på tiden att de landsting som menar att primärvården är basen i hälso-

och sjukvården börjar planera så att nyblivna läkare väljer allmänläkarbanan i tillräckligt stor utsträckning. Det sker inte smidigast med rekrytering utomlands. De polska läkarna hade säkert uppskattat om de i sitt hemland erbjudits vettiga arbetsvillkor; ingen skugga ska falla över dem.

Den stora frågan är hur den egna nationen sörjer för att det finns en egen god läkarbemanning. Därmed inte sagt att utländska läkare inte har en roll att fylla i Sverige; i landet finns t ex många flyktingar (ofta arbetslösa) med läkarutbildning, och det kommer alltid läkare hit av andra skäl, utan att ha blivit rekryterade.

Lars Linnersten

specialist i allmänmedicin, Lund
lars.linnersten@skane.se

Replik:

Rekryteringen i Polen ett komplement som blivit en stor tillgång för vår sjukvård

II Landstinget i Kalmar län har liksom flertalet av övriga landsting under flera år haft svårigheter att rekrytera läkare inom vissa specialiteter men också till vissa geografiska områden. Ett komplement till den ordinarie rekryteringen har då varit att rekrytera utomlands till dessa områden.

Vårt landsting valde att koncentrera sig på Polen, mycket beroende på att vår region har en lång tradition av att samarbeta med Polen och de baltiska länderna, inte minst politiskt.

Jag uppfattar att vår verksamhet i Polen upplevs som seriös både från berörda landsting och från polskt håll. Dessutom har jag fått åtskilliga bevis på att de polska läkarna är en stor tillgång för vår sjukvård.

När det gäller Lars Linnerstens egen erfarenhet av vårt landsting finner jag ingen anledning att kommentera detta.

Håkan Petersson

personaldirektör, Landstinget i Kalmar län
HakanP@LTKALMAR.SE

Inget samband med sammanslagningen

II »Sämre för barnen i Norra Botkyrka efter sammanslagningen av Huddinge och KS«. Gösta Alfvén, barnläkare i Hallunda skriver i Läkartidningen 44/2005 (sidan 3247) under ovanstående rubrik. I inlägget redovisas inte några fakta som visar att just sammanslagningen mellan HS och KS medfört denna påstådda försämring.

I själva verket har en barnläkare sökt en utannonserad tjänst inom barnhälsovården – en tjänst som blivit vakant då tidigare innehavare flyttat till annan ort. Ingenting har något samband med sammanslagningen. Alfvéns resonemang bygger sålunda på en serie påståenden som saknar grund. Förändringen skedde också först sedan vikarie tillsatts.

Gösta Alfvén ger också läsaren in-

trycket att det i norra Stockholm inte finns underprivilegierade områden – i norra Stockholm ligger Tensta, Husby, Rinkeby med flera liknande områden som de i norra Botkyrka.

Den i Alfvéns inlägg anonyma verksamhetschefen är lika angelägen om att det finns barnsjukvård både i de södra och norra förorterna och givetvis i lika hög grad i dessa områden som i andra områden.

Gunilla Hedlin

verksamhetschef,

Barnmedicin 2, Barndivisionen
Karolinska Universitetssjukhuset
gunilla.hedlin@karolinska.se

*

Se även inlägg på sidan 3483.

LT Debatt

Skriv kort så publicerar vi ditt inlägg snabbare!
Bidrag till LT Debatt bör inte vara längre än 800 ord (ca 5 700 tecken).

LT Korrespondens

Skriv kort så kan vi publicera ditt inlägg snabbare! Bidrag till LT Korrespondens bör inte vara längre än 400 ord (ca 2 700 tecken).